

Visat núm. 8
(octubre 2009)

Dins el darrer blau (1994) representa l'entrada de Riera dins el gènere històric, ja que és una obra basada en els esdeveniments que succeïren a Ciutat de Mallorca entre 1688 i 1691, quan un grup de cripto jueus que volien fugir de l'Illa, van ser jutjats i condemnats a la foguera per la Inquisició. Per escriure aquesta obra l'autora passà cinc anys dedicats a l'estudi i documentació d'aquests fets.

En aquesta novel·la, Riera assoleix el repte d'utilitzar el punt de vista del narrador omniscient que li permet crear un món objectivat i autònom, dins del qual es desenvolupa la vida dels personatges i s'escolta el seu discurs polifònic. *Dins el darrer blau* és una novel·la coral, no té doncs un protagonista únic perquè cada personatge ho és de la seva peripècia vital, del seu drama personal i intransferible.

Cal destacar també la depuració de l'estil que, sense perdre espontaneïtat, ironia o efusió lírica, s'enriqueix amb un lèxic molt rigorós que intensifica l'efecte de veritat històrica atès que no fa servir paraules datades més enllà del segle XVII. Tampoc els materials literaris incorporats en el text no procedeixen més que de llibres o coverbs que hagin pogut llegir o escoltar els personatges de l'època. A tall d'exemple, les aventures marítimes protagonitzades per Pere Onofre Aguiló a bord del vaixell del capità Esteve Fàbregues són molt semblants als que podem trobar en una novel·la bizantina. Igualment, Rafel Onofre, per conjurar la por, repeteix amb veu baixa una bellíssima cançó tradicional: «Vós que amb so mirar matau / matau-me sols que em mireu, / que m'estim més que em mateu, / que viure si no em mirau...», la mateixa que entona quan atraca a la finestra de la seva estimada.

Tot i que l'acció es desenvolupa de manera trepidant, el que veritablement sorprèn és aquell discurs individual que desenvolupa en fer fluir les consciències dels personatges —més de quaranta—, que parlen amb trets que permeten distingir els idiolectes dels parlants: la xerrameca del pare Amengual, que amaga un cervell petit i incapaç de veure més enllà de la seva ambició ridícula; la parla nyeu-nyeu d'en Costura, el malsí, plena de circumloquis; l'expressió clara i directa de «la Coixa»; la veu dolçament esmaperduda de Sara dels Olor; el xiu-xiu dels joves enamorats; el to intel·ligent i despreocupat del cavaller Sebastià Palou, representant d'una classe social gairebé intocable; o la malenconiosa ironia de Valls, anomenat el rabí, les paraules del qual van buidant-se d'esperança i omplint-se de l'amargor espessa de l'agnosticisme, entre molts d'altres.

Sobretot és la veu dels jueus la que ens arriba més diferenciada perquè brolla de l'experiència dramàtica de l'opressió que exerceix damunt ells una ciutat que és la seva, la ciutat en la qual s'establiren els seus avantpassats des de molt abans que arribessin els que hores d'ara els marginen. Uns, els més grans, ja han begut altres vegades el calze de la humiliació; d'altres, el més joves, encara no han tingut prou temps per desenvolupar-se com a persones, però igualment es veuen obligats a triar l'exili per mirar d'evitar la mort, així el viatge cap a Liorna es presenta com l'única possibilitat de començar una nova vida.

Considerada per la crítica especialitzada com un dels cims de la narrativa catalana del XX, *Dins el darrer blau* va néixer, segons ha declarat l'autora, de la voluntat de revisar les arrels de la identitat mallorquina, tot reclamant un acte de contrició col·lectiu no tant per la tragèdia viscuda per aquell grup de cripto jueus —màrtirs de la intolerància d'uns, dels tèrbols interessos dels altres, i de la crueltat i incomprensió general—, sinó pel fet que, més de tres cents anys després, els descendents d'aquells, els anomenats *xuetes* o *xuetons*, encara fossin marginats i humiliats per bona part de la població de l'illa.

La novel·la es pot interpretar, doncs, com una reescriptura del present, on la dialèctica entre poderosos i dominats amaga sovint transaccions inconfessables i paradoxes contradictòries que perpetuen situacions d'injustícia i violència sota una immensa massa de submissió, silenci i indiferència.

En la gran partida de daus de l'existència humana, Riera insisteix més que mai en la necessitat de l'única proposta ètica possible: refusar el discurs monolític, defensar la multiplicitat de veus heterogènies i acceptar l'alteritat per impedir els estralls de l'exili i la mort.